

BOERDERIJ & ERF

alblasserwaard - vijfheerenlanden

Nieuwsbrief

jaargang 15 - nummer 25 - april 2013

VAN UW VOORZITTER

Beste Vrienden van Boerderij en Erf,

2013 is weer een jaar van de boerderij! De vorige was alweer tien jaar geleden. Is al die aandacht steeds weer nodig, denkt u misschien. Dat weten we toch allemaal... Onze overheidsbestuurders zijn, als dat zo uitkomt, soms kort van geheugen. Steeds willen ze iets nieuws bedenken. Minister Plasterk heeft zijn vernieuwing al duidelijk gemaakt: Mega-gemeenten en geen provincies meer maar vijf landsdelen. Het moet efficiënter en goedkoper, maar gebeurt dat ook?

Het levert nu in ieder geval veel verzet en negatieve energie op. Friesland kopte de dag na dit bericht zo'n bijzondere provincie te zijn dat die zeker moet blijven bestaan. Brabant en Limburg volgden vrij snel daarna. Limburg heeft zelfs geen commissaris van de koningin, dat heet daar een gouverneur. Behoort deze provincie eigenlijk wel tot Nederland?

Elke tijd brengt verandering met zich mee. Dat is altijd zo geweest. Als je terug gaat in de geschiedenis van de Vijfheerenlanden, zie je daar vanaf 1986 vier gemeenten: Giesselanden (gedeeltelijk ook in de Alblasserwaard), Zederik en Leerdam behoren tot de provincie Zuid-Holland en Vianen is intussen naar de provincie Utrecht gegaan. Het resultaat van een politieke deal. Ook zijn toen Asperen, Heukelum en Spijk ten noorden van de Zuider-Lingedijk naar de provincie Gelderland gegaan. Dat gebeurde toen ook niet zonder slag of stoot. De Diefdijk en de Zuider-Lingedijk hebben nog steeds nadrukke-

lijk de functie van een waterkerende dijk. Als de rivierdijken in de Tieler- en Culemborgerwaard het begeven hebben ze de functie om de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden droog te houden.

Vanuit de historie waren waterstaatkundige grenzen ook de grenzen van provincie of gemeenten. Een ijkpunt is de datum van 11 april 1284 wanneer in de kerk van Everdingen het charter van de Vijfheerenlanden wordt bezegeld, om zo gezamenlijk de Vijfheerenlanden te beschermen tegen het water en de afwatering gezamenlijk te regelen. Het duurt nog tot 1820 voordat Everdingen en Zijderveld, die tot de provincie Gelderland behoorden, toegevoegd werden aan Zuid-Holland en Hagestein vanuit Utrecht ook Zuid-Holland werd.

Wist u dat Hagestein in 1382 van de Heer van Arkel stadsrechten kreeg omdat het lag tussen het Gelderse Everdingen en Zijderveld en de vrijstad Vianen dat kreeg van de Hollanden? En vandaag is Hagestein de uitloop van Vianen en weer provincie Utrecht!

Wat wil de geschiedenis ons leren? Niets is blijvend, maar kijk bij herindelings wel naar een logisch geheel. Opschaling is geen doel op zich. Laten wij als gewone burgers ons maar niet teveel van de wijs brengen door oprispingen van sommige bewindslieden, helemaal uit Den Haag! Besteed liever aandacht aan de streekeigen waardevolle gebouwen en elementen en blijf er vooral van genieten.

Arie Bassa

In het kader van het meer aan de weg timmeren geeft Boerderij & Erf Alblasserwaard-Vijfheerenlanden tegenwoordig ook een digitale nieuwsbrief uit. Die verschijnt voorlopig elke maand. Iedereen die heeft aangegeven van het verschijnen van een nieuwe versie op de hoogte te willen worden gebracht, krijgt direct na uitkomen bericht. Ook u kunt zich gratis abonneren door uw e-mail adres door te geven aan het secretariaat. Kijk op de website naar de reeds verschenen digitale versies. Dit doen we om meer in de belangstelling te komen. En het werkt, zo blijkt uit de reacties die we krijgen.

Nog enkele maanden en Boerderij & Erf bestaat 15 jaar. Het derde lustrum. Natuurlijk willen we dat niet ongemerkt voorbij laten gaan. Op welke wijze we daar dit jaar bijzondere aandacht aan gaan schenken verneemt u later.

U merkt telkens weer dat uw bestuur zich continu actief bezighoudt met de boerderij en alles wat daarbij hoort. Zo wordt ook in de gaten gehouden of alles nog wel actueel genoeg is om de toekomst aan te kunnen. Binnen de besturen van zowel de stichting als de vereniging wordt gesproken over de bestaande organisatiestructuur, met ook nog eens een derde organisatie, de Stichting Boerderijherstel. Wij houden u op de hoogte en sluiten af met een rijmpje, dat onlangs in het dagblad Trouw stond:

Geprezen zij de koe - op alle vier haar benen - melk, boter, kaas, - 't komt alles uit haar spenen.

Dick de Jong

Wat is onze streek toch mooi.

Nieuwsbrief BOERDERIJ & ERF - jaargang 15 - nummer 25 - april 2013

- 1 -

EEN BOERENTUIN IN DE STREEK

Inleiding

Er is momenteel weinig dat zo in de belangstelling staat als ons dagelijks voedsel. Maar ook de tuin in algemene zin krijgt veel meer dan voorheen aandacht. Buiten leven is een must en ook - buiten - gezond eten hoort daarbij. Als je in de schappen van de tijdschriftenwinkel kijkt, voel je je overspoeld door lectuur over deze onderwerpen.

Onderstaande tekst is in een uitgebreidere zetting ook verschenen als een brochure, die wij maakten voor de Open Monumentendag vorig jaar in de gemeente Zederik en een brochure van de expositie over de boerentuinen in Museum De Koperen Knop. Vooral voor de eerstgenoemde brochure is informatie gehaald uit het boek 'Het Boerenerf' van Joke Karelse.

Geschiedenis

De tuin is ontstaan toen de mens een vaste woonplaats voor zich creëerde. Voor zijn levensonderhoud had hij een stukje grond, een akker. Dat werd tegen vraat door wilde dieren beschermd met een omheining. Die omheining noemde men tuin. Met de tijd ontwikkelde het akkertje zich tot een moestuin, waar de boeren de groenten verbouwden. In eerste instantie wat voorhanden was, maar later, toen er meerdere soorten kwamen, wat ze graag lustten. Sinds de middeleeuwen neemt het aantal soorten steeds meer toe. Er ontstaat een levendige handel. Er verdwijnen ook soorten. De laatste jaren staan 'vergeten groenten' weer volop in de belangstelling. Iedereen verbaast zich erover dat we die 'vergeten' waren. Pas rond 1900 werden er in de tuin ook bloemen geplant. Toen ontstond het onderscheid tussen 'voor', de siertuin waar de boerin het voor het zeggen had en 'achter', de moestuin, het domein van de boer. Maar het nut van de moestuin bleef altijd heel belangrijk.

In de zomer en het vroege najaar werd er geoogst. Een deel van de opbrengst van het land was voor de komende winter. Het moest worden bewaard. Eerst door het in te kuilen of te drogen. Later het inmaken en wecken. Invriezen is pas van de laatste decennia.

Streekeigen beplanting

Elke tuin heeft iets met zijn directe omgeving. Dat is niet anders met de boerentuin in de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden. Daar zijn onmis-

Oogsten (tekening Maja Philips).

kenbare sporen uit de omgeving in terug te vinden. Echter het aantal echte streekeigen tuinen neemt sterk af. Er was geen tijd meer voor het arbeidsintensieve onderhoud. De laatste jaren komt de boerentuin echter weer terug in het landschapsbeeld. Het kiezen van de juiste planten is erg belangrijk. Het gaat hierbij om inheemse soorten, die van origine in het gebied thuishoren. Maar ook de van elders komende planten, die al lange tijd in de streek voorkomen en hier goed gedijen. Dergelijke planten werden vermeerderd, gescheurd en geruimd, meestal met burens of familie, die ook niet ver weg woonden. Ook zaad ruilde men. Zo ontstond vanzelf een streekeigen beplanting. Invloeden van buiten de streek, zoals tegenwoordig door de grote tuincentra, waren er nauwelijks. Er speelt ook de manier waarop beplanting toegepast werd in de streek. Buxus om de bloemperkjes, de knotwilgen langs de slootkanten en de leibomen aan de zuid- en westkant van de boerderijen.

Boerentuinen en boerderijtuinen

Deze twee benamingen worden vaak door elkaar gehaald. Ze hebben echter een verschillende betekenis.

De boerentuin is een eenvoudige tuin. Een groentetuin, soms nu siertuin geworden, vaak is er ook een combinatie van groenten en sierplanten te vinden. Een boerentuin is niet ontworpen, maar is geleidelijk ontstaan. Een boerderijtuin is een tuin bij een boerderij. Vaak is hier niet veel oorspronkelijks meer te vinden. De erven van voormalige boerenbedrijven zijn door de nieuwe bewoners veelal flink aangepakt. Alle oude beplanting en oude gebouwtjes zijn opgeruimd. Door enthousiaste tuiniers worden op het erf hedendaagse tuinen aangelegd. Eigenlijk te veel tuin, als we het karakter van het erf beschouwen.

Er is te weinig gekeken naar wat er in de omgeving staat.

Hoe zag het erf er vroeger uit?

Om hier achter te komen is kennis nodig van de verschillende onderdelen van het erf. Gaandeweg ontstaat die kennis bij u als geïnteresseerde. Dat komt vanzelf naarmate u meer oog heeft voor het mooie en unieke op het erf. Ga eerst informatie verzamelen.

1. Begin met de beplanting op het erf. Streekeigen soorten zijn een voorwaarde voor succes. Houd daar goed rekening mee. Dan ontstaat er een vanzelfsprekende relatie tussen het erf en het omringende landschap. Bedenk dat niet voor niets bepaalde planten (en struiken en bomen) het hier in de streek al eeuwen 'goed doen'.
2. Let daarom goed op de bestaande bomen en struiken. Laat oude vol-groeide exemplaren staan.
3. Wat staat of stond er aan erf-bebouwing.
4. Inventariseer het erf. Kijk goed rond. Sloop niet te snel, want wat weg is, wordt snel vergeten. Juist door bebouwing ontstonden er plekje's waar iets specifiek groeide.
5. Bepaal de oorspronkelijke plaats van de siertuin en groentetuin, de paden, hekken of hagen, fruit- en andere bomen en schuurtjes.

Hoe zag het erf er uit?

6. Een gesprek aangaan met oude bewoners of mensen uit de buurt geeft vaak veel informatie. Let daarbij op de volgende zaken:
  - Over welke periode gaan de herinneringen?
  - Maak een globale tekening van huis, erf en tuin.
  - Hoe groot was het bedrijf (aantal koeien).
  - Hoe was de ligging: in of buiten het dorp; hoever was het naar de burens?

- Hoe was de toegang tot het erf? Welke afscheidingen waren er.
- Welke onderdelen kwamen voor op het erf, een boenstoep, siertuin, groentetuin, paden, bleek, boomgaard, aangrenzende akkers, weiden, overtuin.
- Waar stonden (de) gebouwen op het erf.
- Waar was en waaruit bestond de verharding of bestrating?
- Bestond de afscheiding van paden en bedden of perkjes uit buxushaagjes, stenen, grasrandjes, met planken of randplanten. Was er verharding van de paadjes in de moesen siertuin: aarde, grind, klinkers.
- Welke groenten, klein fruit (bessen, aardbeien, druif), kruiden, bol- en knolgewassen, één- en tweejarige planten, vaste planten, klimplanten en kuitplanten kwamen er voor?

Maak vervolgens een plattegrondje van de oude situatie waar - op schaal - alle aanwezige gebouwtjes en de oude beeldbepalende beplanting (bomen en hagen) worden aangegeven. Ook looproutes en rijpaden moeten hierbij duidelijk worden aangegeven.

Alles keurig op een rijtje.

Oude (lucht)foto's en kadastrale kaarten kunnen ook veel informatie bevatten over het erf. Let bij de foto's op de verharding, begroeiing, slootjes en bankjes. Dus op kleine zaken, die toevallig op de foto zijn gekomen en die zelf niet het onderwerp van de foto zijn, maar veel vertellen over wat 'gebruikelijk' was.

Relatie met de omgeving

Belangrijk voor de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden zijn de open stuk-

ken en de doorkijkjes naar het open polderlandschap. Dat is een goed uitgangspunt bij het ontwerpen van de tuin. Betrek het achterliggende land bij het ontwerp. Het erf zal er groter en ruimer door lijken. De Alblasserwaard is een veenweidegebied. Een open landschap met sloten, wilgen en koeien; vooral met weidse vergezichten. Hier en daar een huftbosje

of een andere vorm van bebossing; dat brengt wat spanning in het landschap. De Vijfheerenlanden heeft een iets meer gesloten karakter. Zeker op de brede stroomruggen zullen sloten goeddeels ontbreken. Hier treft men meer hagen en hekken om de akkers en tuinen. De (hoogstam)boomgaarden, al of niet met een haag, zorgen voor een mooie afwisseling van gesloten en open landschap. Ook hier zijn doorkijkjes naar het achterland erg belangrijk.

Schuren.

Met een oud gordijn beschermde bessenstruiken.

LANDELIJK BOERDERIJENBOEK

Ter gelegenheid van Het Jaar van de Boerderij verschijnt er bij Uitgeverij WBOOKS een kloek boekwerk. In 'Het Grote Boerderijen Boek' komt de geschiedenis van het boerenbedrijf en het boerenleven aan bod, van de prehistorie tot aan de tijd waarin wij leven. Het boek maakt de oudste boerderijgeschiedenis van ons land inzichtelijk, door middel van bodemvondsten en kaartmateriaal. Niet alleen de boerderij zelf, ook het historisch landschap, het erf, het interieur en de boer en de boerin passeren de revue. Ook artis-

tiel gezien komt de boerderij volop aan bod: uit de Rijkscollectie beeldende kunst zijn werken opgenomen die een relatie hebben met het onderwerp boerderij. Ten slotte is de bijlage 'De boer op' in het boek opgenomen, waarin de lezer wordt aangemoedigd om zelf boerderijen te bezoeken. ISBN 978 90 400 0758 3 - € 49,95 - 384 pagina's - formaat: 24,5 x 31 cm - ± 400 illustraties in kleur en zwart-wit - gebonden uitvoering - in samenwerking met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed - verkrijgbaar in de boekhandel.

STEUNTJE IN DE RUG

De leden van de Rabobank Alblasserwaard Noord en Oost kunnen in de periode van 8 tot en met 18 april 2013 stemmen voor het Fonds Steuntje In De Rug. Iedereen die daarbij stemt op Boerderij & Erf draagt er toe bij dat er een extra bijdrage komt om ons paviljoen in het Streekcentrum Liesveld in stand te houden. Dan kunnen wij als Boerderij & Erf nog meer doen om de bezoekers van het Liesveld kennis te laten nemen van de vele mooie boerderijen, die we hier in de streek hebben.

STREEKCENTRUM HET LIESVELT

Met de paasdagen opent Streekcentrum Het Liesvelt weer haar poorten voor het publiek. De voorbereidingen voor het nieuwe seizoen zijn in volle gang. In ons paviljoen daar zal dit jaar aandacht worden geschonken aan de boerentuin. Vandaar een hoofdartikel

over dat onderwerp. Het streekcentrum is overigens een bezoek meer dan waard. Ook in groepsverband of bijvoorbeeld voor een kinderfeestje kunt u er terecht. Beslist aan te bevelen.

Voorjaar in een moestuin in Graafland.

AGRIWIKI

Onlangs gebeurde er iets belangrijks: Agriwiki werd gelanceerd. Een eigen wikipedia over boerderijen, met informatie over alle soorten boerderijen uit heel Nederland. Het ons bekende Bureau Helsdingen heeft hier een belangrijke bijdrage aan geleverd. Kijk eens op de betreffende site www.agriwiki.nl. Meer vrijwilligers, die hieraan willen meewerken zijn welkom. Het belangrijkste is dat deze met een toetsenbord weet om te gaan. Iemand die de site bezoekt krijgt het volgende te lezen: Welkom op de website waar u alles over agrarisch erfgoed, over historische boerderijen en erven kunt vinden. En waar u zelf uw kennis, feiten, verhalen en foto's kunt toevoegen. Agriwiki is er voor iedereen die zich interesseert en inzet voor het behoud van historische boerderijen en erven. De website wordt gemaakt door en voor mensen zoals u: bewoners/gebruikers van boerderijen, boerderijdeskundigen en buitenmensen. Het ultieme doel is om zo veel mogelijk informatie over agrarisch erfgoed bijeen te brengen. Kortom: voel u vrij om rond te kijken en kennis op te doen. Wilt u ook onderdelen toevoegen of verbeteren dan kunt u een account aanvragen via de contactpagina. Hebt u al ingeloggevens dan gaat u naar de aanmeldpagina. Agriwiki wordt u aangeboden door de Nederlandse boerderijstichtingen verzameld in de Stichting Agrarisch Erfgoed Nederland.

UIT DE MOESTUIN

Jaren achtereen heeft Corrie Castellijn, als lid van de Werkgroep Boerentuinen een recept aangeleverd voor de nieuwsbrief. Ruim een jaar terug kondigde zij aan gezien haar leeftijd het tijd te vinden voor pensionering van deze halfjaarlijkse bijdrage. Intussen is haar taak overgenomen door Marga Starrenburg. Van haar is het hier volgende recept.

Bewaarkolen - wit, rood of groen - zijn heerlijk om te stoven in de winter. Rode kool kennen we vooral als stoof-groente met een appeltje, een uitje, een kruidnagel en een blaadje laurier. Maar rode kool op een andere manier bereid, zoals een salade van rode kool smaakt ook verrassend lekker. De warme wintermaaltijd frist ervan op, zeker met de geraffineerde dressing uit het Groot Arabisch Kookboek van Janny de Moor.

Benodigd voor 2-4 personen:

- kwart rode kool
- 1 eetlepel citroensap of azijn
- 2/3 eetlepels olijfolie
- 1 dessertlepel grove mosterd
- zout en peper
- een hardgekookte eidooier
- 2/3 eetlepels peterselie

De rode kool dun schaven of fijnmaken in de keukenmachine. De citroen of azijn, olijfolie en mos-

terd door elkaar mengen.

De rode kool bestrooien met zout en peper en de saus erdoor mengen. Dan de hardgekookte eidooier fijnmaken en met de peterselie erover strooien.

De rode kool kleurt ook het andere eten donkerrood, dus een apart sla-schaaltje voor iedereen aan tafel is aan te bevelen. Lekker bij stampot, peen-en-ui, spruitjes, witlof, capucijners en dergelijke. Eet smakelijk!

Rode kool.

NIEUWE LEDEN

Graag wil de Vereniging Vrienden van Boerderij & Erf AV haar ledenbestand vergroten, om meer daadkracht te kunnen uitoefenen. Maar ook om als grotere organisatie meer in de melk te brokkelen te hebben als het gaat over de boerderij in onze streek. Nieuwe leden zijn van harte welkom bij het secretariaat.

BRIEF POLITIEKE PARTIJEN

Om onze doelstellingen te kunnen verwezenlijken en om gehoor te geven aan wat we destijds in het Masterplan hebben opgenomen, is er onlangs een informatiepakketje gestuurd naar alle plaatselijke afdelingen van de politieke partijen in de gemeenten in de Alblasserwaard en Vijfheerenlanden. Daarin schreven wij het volgende.

In de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen van 2014 gaat u zich de komende tijd inzetten voor het verkiezingsprogramma. Graag maken wij u – ongetwijfeld ten overvloede – attent op het belang van de boerderij in onze mooie streek en met name de cultuurhistorische waarde daarvan voor nu en voor de toekomst.

De boerderij anno nu is met zorgen omringd. Steeds meer boeren stoppen met hun bedrijf. Door schaalvergroting, regeldruk, tegenvallende bedrijfsresultaten of gebrek aan opvolging. Gezien de economische situatie van dit moment mag niet worden verwacht dat hierin verandering komt. Dit betekent dat vele honderden authentieke boerderijen in de streek in de gevarenzone komen. Ze raken hun functie kwijt en vormen na verloop van tijd alleen nog maar een kostenpost. Slechts een beperkt deel van de boerderijen en andere landelijke gebouwen zijn opgenomen

op monumentenlijsten en genieten enige beschermde status. Alle overige boerderijen zijn vogelvrij. Dit laatste geldt zeker ook voor de bijgebouwen en de boerenerven. Sloop of verkeerde herbestemming leidt te vaak tot maatschappelijke verarming en aantasting van de prachtige linten in ons landschap.

Het is onze taak hierin sturend op te treden. Wij zijn hiertoe in 1998 door de provincie Zuid-Holland geïnitieerd. De provincie wilde daarmee de gemeenten een handvat geven ter stimulering van het behoud van 'de boerderij' door mee te zoeken naar een passende herbestemming als het boerenbedrijf wordt stopgezet. Wij hebben hierin vooral een adviseerende rol.

In de afgelopen bijna vijftien jaar van ons bestaan hebben wij op een prettige manier kunnen samenwerken met de gemeenten en het regiobestuur in de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden. Echter met regelmaat worden wij geconfronteerd met vragen van boerderijeigenaren, aspirant kopers, makelaars, aannemers en anderen over onderwerpen, die het behoud van een boerderij in de weg staan. Als voorbeelden noemen wij de weigering om een boerderij in twee woonhuizen op te delen en de plicht om bij verbouw van een boerderij tot een woonhuis de bijgebouwen te

slopen. In veel gevallen zal een klein stukje soepelheid van de gemeentelijke overheid ervoor kunnen zorgen dat aan een boerderij op gemakkelijke wijze een nieuwe bestemming wordt gegeven, waarmee de hoge onderhouds- en instandhoudingskosten worden gedragen door meerdere personen en het pand voor de toekomst behouden blijft.

Het betrachten van de nodige souplesse zal er ook toe bijdragen dat de leefbaarheid in de kleine kernen kan verbeteren. In dit verband wijzen wij u op de mogelijkheid van appartementen en starterswoningen in voormalige boerderijen. Inmiddels zijn hiervan diverse succesvolle voorbeelden.

De afgelopen tijd merken wij steeds meer dat onze jarenlange inzet heeft geleid tot een positieve ontwikkeling. Die inzet bestond onder meer uit de werkzaamheden van een Commissie Advies & Voorlichting, advisering en hulp bij onderhoud, restauratie en verbouw. Dit wordt ondersteund met veel publiciteit, contact met boerderijeigenaren, bewoners en overheden, bemiddeling tussen burger en overheid.

Op dit moment zijn wij bezig met de uitwerking van het Masterplan. Dit bestaat uit acht deelplannen, waarvan er vier bedoeld zijn om meer te kunnen betekenen voor de lokale overheid. Dit betreft de werkgebieden realisatie lijsten waardevolle panden (monumenten en beeldbepalende panden), meedenken in het overheidsbeleid met name inzake bestemmingsplannen, passende nieuwbouw in het landelijk gebied en de organisatie van publieksdiensten aan overheden.

Inzake het tweede punt zijn wij kortgeleden van start gegaan met een traject, waarbij wij de bestemmingsplannen van de verschillende gemeenten ten aanzien van de boerderijen en andere landelijke bebouwing in beeld gaan brengen. Dit project wordt geleid door de heren Bert Hartman en Piet den Hertog, beiden deskundig op dit gebied.

Ook u kunt ons helpen door in uw verkiezingsprogramma aandacht te vragen voor de boerderijen en de andere landelijke bebouwing in uw gemeente. In de loop van 2013 gaan wij de gemeentebesturen benaderen om ons meedenken en adviseren in de praktijk te brengen.

Schilderij met koeien op stal.

DE STEE VAN SAAN VAN PIETERE - Daggelders en meiden

Het huissie waar Aai Klomp woont heet van oudsher het daggeldershuissie van Saan van Pieter. Strikt genomen is dat een verkeerde benaming. Aai Klomp en ook zijn voorganger waren geen daggelder, maar vaste knecht bij Saan Bouman. Maar een boerenknecht heette in de volksmond meestal een daggelder en dat gold van de arbeiderswoning navenant.

Aai Klomp poerde sinds jaar en dag in het land van Saan van Pieter en hij zou niet anders willen. D'r deden wel eens barre verhalen de ronde over boeren en knechten, maar Aai zee altijd: 'Saan is een beste boer en soort zoekt soort, daarom blijf ik bij Saane...'

Het daggeldershuissie was niet groot, maar netjes onderhouden. Er was een woonkeuken waar Aai en Pietje eigenlijk altijd bivakkeerden. De met biezen gematte stoelen stonden rond de tafel waarop een gebloemd tafelzeiltje lag. Er was ook een voorkamertje en daar was de bedstee waar de daggelder en zijn vrouw sliepen. Toen de kinderen nog thuis waren sliepen die op het zoldertje. Aai en Pietje hadden het niet breed, maar Pietje was kreen op haar spullegies en hiewu de hand op d'r knip om deur de tijd te komme. En dat ging nog aardig. 'Zat minse die et minder hebbe,' was Aai gewend om te zeggen. Behalve de guldens die hij bij Saane verdiende hadden ze ook het genot van een geit. Die koei van de arbeidersminse stond in het aangebouwde schuurtje achter de daggelderswoning. Een flinke akker achter het huissie was de plek waar Aai voor hem en zijn gezin groenten en aardappels verbouwde. Als er op de boerderij wat te doen was deed Pietje mee en Metje van Saane was een best mins. Na de slacht kreeg Pietje altijd een schotel met worst en spek en een schaalte bakenbrij mee, alles in een schone kussensloop. Waren er veel appels en peren in de bogerd dan kreeg de daggelder ook zijn deel en Pietje mocht altijd naar val zoeken onder de bomen. In het vroege voorjaar als de koeien kalverden kwam er ook biest mee van de boerderij.

Zo was het altijd geweest en zo zou het altijd wel blijven doch Aai Klomp. Maar er leefden er in het boerenland die daar anders over dachten. Er waren al boerenjongens die naar de landbouwschool in Blokkeland gingen. Volgens Hindrik de koster, die voor allerlei akkevietjes op de stee van Saane te hulp geroepen werd, wiere d'r zo schoolmeesters in plaats van boeren gefokt. Dat zei hij niet hardop als hij bij Metjes in de keuken zat, maar als hij naast Aai in het hooiland de zeis door het hoge gras sloeg luchtte hij zijn gemoed nog al eens over al die nieuwerwetsigheden. Er waren al boeren die een soort schudder achter het paard zetten om het hooi te keren. Hindrik wou er de zegsman niet van zijn, maar Aai kon toch wel begrijpen wat dat te betekenen had voor de boerenknechten en daggelders. Vroeger was er ergens in de contreien een hardijzer van een boer geweest die gezegd had 'da je 's winters de daggelders onder mos kinne baggere dan ha je er gien koste an.' Nou, strakkies hebben de boeren helegaar gien knechten of meiden meer nodig. Er komme gaande meer machienes en veul melk gaat al naar de kaasfabriek...

Aai doch nogal is aan de verhalde van Hindrik de koster. Zeker toen bekend wier dat Tonia, de stoepmeid die als sinds jaar en dag vrijde met Bart Stuy een boerenknechie uit de rinkinkel, onder de geboje ging. Bart had zich voor een jaar verhuurd en wier een volledige boerenknecht op een grote boerenbedoening onder Oukerk. Daar was ook een daggeldershuissie bij, dus niet alleen Bart maar ook Tonia raakte onder de pannen. Het duurde nog wel tot de Nieuwjaar, maar je weet hoe gauw de tijd gaat. Voor je er erg in hebt is het Kerstmis en dan heb-

ben de meeste boerenknechten een week vrij en ook onder de meiden was gewoonte gegroeid om een paar dagen vrijaf te krijgen. Maar na de Nieuwjaar had Metje van Saane weer een stoepmeid nodig. Nou liep er al een paar jaar een jong ding van Eimert van Rump over de wurf voor allerlei hand- en spandiensten. Zij voerde de kippen en gaarde de eiere.

Ze lag de was op de bleek en schildde de aardappels. Er was zoveel werk op een boerderij, maar de stoepmeid vervangen daar kwam nog heel wat voor kijken. En Tonia was een beste. Op een advertentie in de Schoonhovense krant kwamen een paar halfwassies opdagen en daar zocht Metje er één van uit, voorlopig voor een daalder in de week. Je mos het niet te hoog inzette. Tonia kon op die manier Aaltje van Rump in een beetje wegwijis maken op de stoep met het melkgoed en de was.

Ja, Hindrik had wel een beetje gelijk; het liep niet sturm meer met meiden bij de boeren. Ze namen liever een dienstje aan bij een burger of in een winkel daar had je minder ruw werk.

Toen Tonia vertrokken was kwam het nieuwe hitje uit Wingerde. Ze was nog zo groen als gras. Daar zou Metje nog heel wat aan bij te spijkeren hebben, maar dat was haar wel toe- vertrouwd. Aaltje was inmiddels al aardig ingewerkt door Tonia's en al kon zij nog niet in de schaduw van haar voorganger staan, er gebeurden geen gekke dingen in het stook- hok of op de stoep. Aaltje hield de boel glad en ree.

Het halfwassie bleef nog thuis in de kost, maar Aaltje betrok het kamertje van Tonia's op de achterzolder van de stee van Saan van Pieter. Dat verhoogde haar status niet weinig. Ze kocht een meidenkast bij Bastiaan Blonk die in zulke antiquiteiten handelde, dee d'r haar op een dot en droeg alle dagen een wollen schort. Zo was ze een echte stoepmeid.

Voor dat de hooibouw begon gaf Saan aan Hindrik de koster opdracht het knechtenkamertje dat sinds mensenheugenis op de hooitil geweest was maar eens af te breken. Er zou wel nooit meer een knechie op slapen had Saan gezegd. 'Over een paar jaar komt de jonge Piet van de landbouwschool, die moet ook aan de slag...'. De sloop van het kamertje was een karweitje van niks. Het was oud bouwvallig hokkie van half- vergane planken. 'Maar het is een teken an de wand...' had de koster tegen Aai Klomp gezegd toen die even om het hoekje keek. 'D'r komt een tijd dat er gien daggelders of meiden meer nodig zijn...'. Aan die uitspraak moest Aai Klomp nog al eens denken. Maar met de gedachte dat het zijn tijd wel zou uitdu- ren stelde de daggelder zich gerust.

Het zou voor de boeren zelf ook anders worden dacht Aai. Saan boerde net als Pieter, z'n vader, en die Pieter deed het weer net als Saan, maar daar kwam nou een ind aan stelde Aai Klomp wijsgerig vast.

Hij werd in die gedachte gesterkt toen hij onderlest de uit- slag van de gemeenteraadsverkiezing gelezen had. De Veld- jesgraafse gemeenteraad telde zeven leden, verdeeld over drie partijen. Dat kon wel eens een zeteltje van de een naar de ander verschuiven. Maar één ding verschoof nooit; alle zeven raadsleden waren boer. Er was een oud versje dat langs de Graaf nog wel eens op gehaald werd: Bezitters van geld worden geteld - en bezitters van land hebben verstand.

En nou las Aai in de Schoonhovense krant dat Arie Jan van der Laan niet meer in de raad kwam, maar dat z'n daggelder, Sijmen Klein, de Arbeiderspartij gaat vertegenwoordigen!

Hans Mouthaan

BEZOEK STUDENTEN

Den Donk in Brandwijk.

Vorig jaar kregen we al bezoek vanuit Finland. Begin 2013 kwam er bezoek van studenten uit Groot-Brittannië. 32 merendeels Engelse studenten Antropologie of Architecture van de Oxford University waren op hun verzoek te gast bij Boerderij & Erf A-V. De dag begon al vroeg. Om negen uur 's morgens werd de groep studenten in Kinderdijk namens het bestuur welkom geheten door secretaris Paul Eikelenboom en verenigingspenningmeester Jan van Vliet. Hierna volgde een lange wandeling langs de molens, een eerste kennismaking met onze streek. Door de aanwezigheid van deze monumentale maalwerktuigen werd het een indrukwekkende kennismaking. Na dit bezoek vertrok het gezelschap richting Streefkerk, waar een bezoek werd gebracht aan de woning en bed- en breakfast-accommodatie van Jan en Sheila van den Berg aan het Nieuwe Veer. Hier werd een presentatie van het weliswaar nieuwe, maar qua histo-

rie beeldbepalende pand gegeven, waarbij Sheila een rondleiding verzorgde. Daarna vertrok de bus naar Ottoland, waar in haar 'Regthuys' Joke Karelse een boeiende uiteenzetting over de architectuur van dit oude gebouw hield. Uiteraard werd hierbij de invloed van het water op de bouwstijl en het voorkomen van het monumentale pand niet vergeten. De studenten mochten in het huis van Johan en Joke rondsuffelen. De zeer geïnteresseerde studenten maakten hier gretig gebruik van en kregen antwoord op hun vele vragen. Ze gaven bij vertrek uit de Alblasserwaard aan zeer onder de indruk te zijn van (de schoonheid van) onze streek. De kennismaking met Holland zat er nog niet op. De groep stak per Schoonhovense Veer de Lek overstak om 'overlek' nog meer historie op te snuiven. Het was een boeiende dag, die waarschijnlijk een vervolg zal krijgen na de goede contacten, die zijn gelegd met de faculteit in Oxford.

VOORTGANG MASTERPLAN

Intussen is voor de verdere inventarisatie van de monumentale en waardevolle boerderijen en andere landelijke bebouwing voor het hele werkgebied van Boerderij & Erf A-V een vrijwilliger gevonden, die bereid is om dit ter hand te nemen. Begin februari waren we ook zover dat we in beeld hadden welke werkzaamheden er vervolgens nog 'in de wacht' stonden. Het overzicht hiervan is begin februari 2013 toegestuurd aan alle vrijwilligers die nog geen taak hebben.

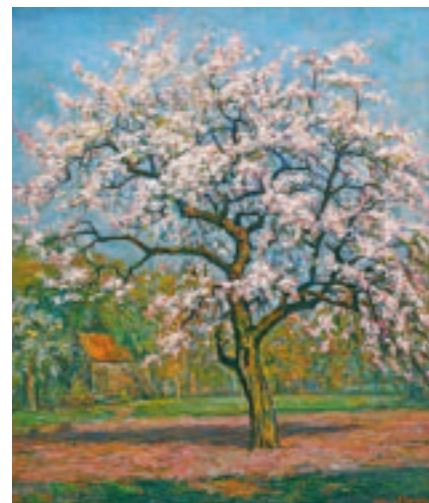
Nieuwsbrief BOERDERIJ & ERF - jaargang 15 - nummer 25 - april 2013

KRONINGSBOOM

Bij de kroning van een nieuwe vorst is het gebruikelijk dat er een kroningsboom wordt geplant. De rijksoverheid heeft ook nu direct na de aankondiging van de abdicatie een aanbieding gedaan aan de Nederlandse gemeenten, met optioneel een fraai modern vormgegeven hek. Kennelijk vreesde men al bij voorbaat dat lokaal initiatief niet leidde tot een massale aanplant, maar moest dit in ons land van kruideniers en dominees weer eens van bovenaf worden geregeld.

Ingaan op die nationale aanbieding wordt een kostbare zaak. Er is een speciale boom 'bedacht'. Een niet druipende linde van Chinese afkomst. Regeren is vooruitzien nietwaar?

Maar alle gekheid op een stokje: Wist u dat veel boeren - en andere bewoners van het platteland - vroeger ter gelegenheid van de geboorte van een kind, maar ook bij andere bijzondere gebeurtenissen, zoals een huwelijk of een troonswisseling een boom planten. Bij de geboorte heel vaak een vruchtboom, waarbij de appel het meest in trek was.

Bij bijzondere gelegenheden werd bij de boerderij wel een appelboom geplant.

WIST U DAT...

- Het woord koe al in 1285 voorkwam, met een c geschreven als coe.
- Het woord rund al ergens tussen 1220-1240 voorkwam als rent en rint.
- Deze oorspronkelijke benaming nog is terug te vinden in het woord rendier.
- De letterlijke betekenis van vee is: 'dieren, gehouden om hun producten'.
- Dit woord als als fe in het Oudnederlands in 901 voorkwam.
- Vee in het Latijn pecus heet, wat een link legt met ons woord pecunia, waarmee we geld aanduiden.
- Veel Slavische talen aan vee een verwantwoord toekennen dat ook vermogen of bezit betekent.
- Het achtervoegsel stapel bij veestapel nergens te herleiden valt.
- Hier mogelijk een in de volksmond ontstane relatie is gelegd met een stapel als opgetaste hoop, waarmee werd verwezen naar veel vee.

DE STAL

Een van de meest bepalende elementen of een gebouw een boerderij is, is wel de stal. Bij het invullen van een kruiswoordpuzzel komt nogal eens de vraag naar voren: bezit van de boer. Het in te vullen woord is dan vee. Dat vee moet een plaats hebben. Ergens staan. Dat gebeurt in de stal. Daar wordt het vee gestald. In zijn onvolprezen boek 'Huis, tuin en keuken – wonen in woorden door de eeuwen heen' schrijft Maarten Jan Hoekstra heel kort: *De langgerekte vorm (van de boerderij: redactie) leverde veel*

ruimte op voor het opslaan van de oogst en het stallen van het vee in de winter. Het woord stal is met de toevoeging van een onverklaarbare -l afgeleid van het werkwoord staan. Een stal is ... letterlijk een plek om in te staan.

Veel stallen hebben iets met licht. Zelfs als er nauwelijks sprake is van lichtinval, is er toch sprake van een bepaalde sfeer. Iets feeërieks haast. Iedereen die in de jaren zestig wel eens op een boerderij kwam zal dat moeten erkennen.

Stalinterieur van Aelbert Cuijp.

HET GEZICHT NAAR BUITEN

Boerderij en Erf A-V is weliswaar een actieve organisatie, maar werkt veelal op de achtergrond. Wij trachten bij of op zoveel mogelijk manifestaties aanwezig te zijn om informatie te geven. Zo waren we op 8 september 2012 ter gelegenheid van Open Monumentendag aanwezig met een stand in de Schaapskooi in Hei- en Boeicop en op

6 oktober daarop op de Fokveedag in Hoornaar. Ook namen we actief deel aan de organisatie van de Verlichte Boerderijen Route 2012, waar we op de vrijdag- en de zaterdagavonden 9,10,16,17, 23 en 24 november te gast waren op de prachtige boerderij van mevrouw van Driel, Dorpsweg 125 in Hoornaar. Alle avonden waren hier

bestuursleden aanwezig, die aan veel geïnteresseerde bezoekers informatie over onze organisatie gaven. Tenslotte noemen we de Erfgoeddag Zuid-Holland op 8 november 2012, waaraan ook wij een steentje hebben bijgedragen.

NOGMAALS EEN JAAR VAN DE BOERDERIJ

Iets dat belangrijk is mag best meerdere keren onder de aandacht worden gebracht. Kennelijk is dat de aanleiding om het tien jaar terug al gelanceerde 'jaar van de boerderij' uit de mottenballen te halen. Initiatiefnemer is Agrarisch Erfgoed Nederland, die zichzelf een sturende rol heeft toebedeeld, waaruit een landelijk programma is ontstaan. Het uiteindelijke werk moet worden verricht door de regionale stichtingen, die op dit gebied werkzaam zijn. In de meeste gevallen zijn deze provinciaal georganiseerd. In Zuid-Holland – niet voor niets door

sommigen verguist als de machtigste provincie – zijn er zelfs meerdere boerderijorganisaties actief.

Natuurlijk mag u van ons als Stichting Boerderij & Erf Alblasserwaard-Vijfheerenlanden verwachten dat ook wij onze activiteiten zullen realiseren. Voor zover mogelijk laten we die parallel lopen met de uitvoering van het Masterplan Behoud Agrarisch Erfgoed. Het startsein voor 2013 jaar van de boerderij is gegeven op 26 februari in de Hoekse Waard. Wie meer wil weten kan terecht op de site www.boerderij2013.nl.

Alblasserdam.

VERENIGING VRIENDEN VAN BOERDERIJ & ERF A-V:

A. Bassa, Hei- en Boeicop (voorzitter)
P.A. Eikelenboom, Groot-Ammers (secretaris)
J. van Vliet, Groot Ammers (penningmeester)
J. Brandwijk, Brandwijk
N. Hakkesteegt, Groot-Ammers

STICHTING BOERDERIJ & ERF A-V:

C. Bakker, Ameide (voorzitter)
P.A. Eikelenboom, Groot-Ammers (secretaris)
H.M. van der Wal, Streefkerk (penningmeester)
A. Bassa, Hei- en Boeicop
S. van den Berg-Knuppe, Streefkerk (inlichtingen)
N. Hakkesteegt, Groot-Ammers (namens boerentuinenwerkgroep)
D.J. de Jong, Hardinxveld-Giessendam (publiciteit)
T. Koorevaar, Wijngaarden (adviseur)

WERKGROEPEN:

Werkgroep Advies & Voorlichting
Werkgroep Boerentuinen
Werkgroep Paviljoen Liesvelt

SECRETARIAATSADRES:

Sluis 57, 2964 AT Groot-Ammers, telefoon 0184-661425,
email secretariaat@boerdeijenerf.nl
De vergaderingen worden ook bijgewoond door de werkgroepvoorzitter Advies & Voorlichting P.T. den Hertog (Vianen) en J. Bos (Goudriaan).

COLOFON

ISSN 1568-9190
Uitgave Boerderij & Erf Alblasserwaard-Vijfheerenlanden
Redactie Dick de Jong
Illustraties Collectie Boerderij & Erf A-V, Dick de Jong, Evert van Lopik en Maja Philips
Redactieadres Buitendams 51, 3371 BA Hardinxveld-Giessendam, djdejong@planet.nl